

12. *Duden*. Grammatik der deutschen Gegenwartssprache / Hrsg. u. bearb. von Günther Drosdowski in Zusammenarbeit mit Peter Eisenberg. [Autoren: Peter Eisenberg u.a.]. – [7., völlig neu erarb. u. erw. Aufl.]. – Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich : Dudenverlag, 2006. – 836 S.
13. *Götze L.* Grammatik der deutschen Sprache / Lutz Götze, Ernest Hess-Lüttich. – Gütersloh; München : Bertelsmann Lexikon Verlag, 1999. – 702 S.
14. *Helbig G., Buscha J.* Deutsche Grammatik: Handbuch [für den Ausländerunterricht] / Gerhard Helbig, Joachim Buscha – Berlin; München; Wien; Zürich; New York : Langenscheidt, 2006. – 656 S.
15. *Yu-Gundert I.* Zu Funktion und Bedeutung des Passivs im Deutschen / Irmgard Yu-Gundert. – Режим доступа : <http://du.german.or.kr/zz/03/3-15.pdf>

Andrij Sotnikow
Nationale Linguistische Universität Kyjiw

EINIGE PRAGMATISCHE UND PHONETISCHE ASPEKTE DES POLITISCHEN DISKURSES

Der Artikel beschäftigt sich mit dem politischen Diskurs. Dieser Diskurs wird als Möglichkeit der öffentlichen Rede angesehen, in der verschiedene Genre gleichzeitig wirksam werden. Sie verfügt über eine breite Palette von Strukturen, die abhängig davon verwendet werden, welche pragmatischen Ziele verfolgt werden, welche Kommunikationsbedingungen in der Berufstätigkeit von Politikern herrschen. Durch Betonung von wichtigen Informationen macht der Redner auf den Gebrauch von anaphorischen und kataphorischen Verbindungen aufmerksam.

Schlüsselwörter: *politischer Diskurs, Genre politischer Rede, anaphorische und kataphorische Verbindungen.*

Статья посвящена прагматическому аспекту политического дискурса. Данный дискурс рассматривается в качестве многожанровой разновидности публичной речи, которой присущи своеобразный набор и организация структур в зависимости от прагматических установок, целей и условий общения, сложившихся в процессе профессиональной деятельности политиков. Акцентируя основные идеи своего выступления, говорящий сбалансировано воспроизводит анафорические и катафорические типы связей в тексте.

Ключевые слова: *дискурс, политический дискурс, жанр политической речи, анафорические и катафорические связи.*

The article is devoted to a number of issues concerning pragmatics of political discourse. This discourse is understood as a multi-genre variety of public speaking, which is characterized by a unique set of structures and organization of speech based on pragmatic attitudes, goals and communication conditions prevailing in the professional political activity.

Emphasizing the main ideas of his\her speech, the speaker produces a balance between anaphoric and kataphoric types of links in the text.

Key words: *prosody, discourse, political discourse, the genre of political speech, anaphoric and kataphoric links.*

Властивості мовних одиниць реалізуються у мовленні крізь призму комунікативно-прагматичної настанови або інтенцій мовця. Саме за рахунок правильної обраної стратегії та тактик комунікації багатозначність мовної одиниці набуває прагматичної однозначності у висловлюванні на основі максимального підсилення зв'язку контексту, мовного акту та відповідного просодичного оформлення. Тому проблеми прагматики використання просодичних засобів мовлення як компонентів, що зв'язують воєдино семантику та прагматику дискурсу, є в лінгвістиці, по суті, невичерпними.

У лінгвістичній літературі різноманітним аспектам реалізації прагматичних завдань мовців приділяється достатня увага: зв'язок контексту внутрішньої культури й свідомості [1]; вплив прагматики на вибір фонетичних засобів [2]; прагматика, ціле настанове, засоби мовного вираження і правила сполучення смислів; прагматика й фактори вибору мови в соціальній взаємодії [3]; комунікативно-прагматичні норми й культура реалізації комунікативної інтенції [4] тощо. Звичайно, що це не повний перелік публікацій, присвячених розгляду існуючих аспектів дослідження поєднання прагматики дискурсу та його просодичної актуалізації. У цій площині бракує комплексних досліджень просодичних засобів актуалізації комунікативно-прагматичних інтенцій у політичному дискурсі.

Природа терміна "дискурс" настільки багатогранна, що незважаючи на досить довгу історію його дослідження й численні праці у сфері дискурсивного аналізу, говорити про однозначне розуміння дискурсу та підходів до його вивчення вважається передчасним [5; 6]. Проблеми породження та інтерпретації дискурсу досліджувалися в багатьох аспектах, а саме, в семантичному [7; 8], психолінгвістичному [9], просодичному [10], соціолінгвістичному [11] та інших. Проаналізував спільне і загальне у дефініціях дискурсу у згаданих дослідженнях, ми зробили спробу виокремити ті моменти, які не викликають заперечень і запропонувати таке кумулятивне визначення: дискурс є системною кореляцією певних складників, опосередковуючих інформаційний обмін та комунікативні дії, а також співвідношення деяких операцій, результатом яких є передача інформації від адресанта до адресата.

Комунікативна ситуація розглядається як єдність формально-семіотичного, когнітивно-інтерпретаційного та соціально-інтерактивного рівнів. Перший рівень співвідноситься з вербально-знаковою формою репрезентації дискурсу, другий – із закодованим та декодованим змістом, третій – із взаємодією комунікантів у соціальному середовищі, співвідношенням їх мети, стратегії та реакції. Рівні комунікативної ситуації взаємопов'язані та взаємозалежні. Іntenція зумовлює мовленнєві комунікативні стратегії побудови дискурсу та його тактики. У прагмалінгвістиці під дискурсом розуміється інтерактивна діяльність учасників спілкування, встановлення та утримання контакту, емоційний та інформаційний обмін, здійснення впливу один на одного, переплетення комунікативних стратегій, які миттєво змінюються, та їх вербальних та невербальних втілень у практиці спілкування, визначення комунікативних ходів у єдності їх експліцитного та імпліцитного змісту. Однією з основних ознак дискурсу, особливо політичного, є орієнтованість компонентів системи мови на досягнення мети, що знайшла відображення в положеннях про вмотивованість мовленнєвої діяльності.

Політичний дискурс є вираженням усього комплексу взаємовідношень людини та суспільства, і таким чином функціонально орієнтований на формування в реципієнтів певної картини світу або світогляду.

Виокремлюються такі семантико-прагматичні та комунікативно-функціональні категорії політичного дискурсу (див., наприклад, [12]): *образ автора* (абстрагованість, персоніфікація, стиль, паратекстуальні компоненти), *адресація* (комунікативне лідерство та комунікативне партнерство), *інтенціональність*, *інформативність*, *оцінний компонент*, *конвенційний компонент* (використання кліше та термінів, ритуальність), *емотивність/ експресивність*, *модальність*, *інтертекстуальність*,

соціокультурний контекст, форма комунікації (усна та писемна, діалог та монолог), засоби комунікації (вербальні та невербальні) [12, с. 8–9].

Політичний дискурс актуалізується у таких жанрах як промова політика, інаугураційне звернення президента, політичний документ (указ президента, зміст закону, комюніке), звіти уряду у парламенті, затвердження або обговорення бюджету [13]. Як багатожанровому різновиду публічного мовлення, політичному дискурсові властива ціла низка специфічних засобів. Суть полягає не лише у вживанні специфічної детермінованої політичною діяльністю лексики, а й у своєрідному виборі й організації певних структур мови відповідно до прагматичних настанов, цілей та умов спілкування, що склалися у процесі професійної діяльності політиків. Політичні діячі усвідомлюють необхідність оволодіння таким стилем мовлення і нормами літературної мови, які можуть призвести до бажаного ефекту. Будь-яка особа, що займається політикою, стикається з необхідністю правильного розташування, компонування мовних одиниць, тобто всього того, що становить суть та специфіку побудови промови [14, с. 86].

Основною формою репрезентації промов політиків, інаугураційних звернень президентів, політичних документів (указ президента, зміст закону, комюніке), звітів уряду в парламенті, затвердження або обговорення бюджету тощо є текст, який презентується у монологічній та діалогічній формах. Різновидами монологічного публічного мовлення у політичному дискурсі є: 1.) виступ – публічне проголошення промови; 2) доповідь – прилюдне повідомлення на певну тему, виступ, промова; 3) заява – чиє-небудь повідомлення, звернення до когось із викладом певних відомостей, положень, думок; 4) звернення – сповіщення, розпорядження, заклик, промова, адресовані народові, певному колективу, організації; 5) послання – письмове звертання до когось-небудь, лист, звернення; 6) співчуття – чуйне ставлення до чийого-небудь горя, до чийось переживань; співчуття, спочуття й спочування. Основними різновидами публічного виступу є парламентський, привітальний та святковий виступи [15, с. 128–131]. Залежно від впливу на різні аспекти свідомості слухача та за способом реалізації у мовленні цільової установки виокремлюють такі типи жанрів публічного мовлення: імператив (основа авторитарної промови), переконання (основа демократичної промови), провокація (основа ліберальної промови) [16, с. 103–104]. Крім цього, політичні промови розподіляють за критерієм мети мовця та типу мовленнєвого акту [17, с. 57].

Структурна схема політичної промови включає обов'язкові та факультативні компоненти, при цьому, порядок останніх зумовлюється комунікативно-прагматичною метою мовця. Тема виступу підрозділяється на декілька частин, або мікротем, які ритор розглядає в своїй промові. Під мікротемами розуміють закінчені змістовно й структурно фрагменти виступу, в яких пропонуються окремі тези й аргументи на їх обґрунтування. Підпорядковані одній загальній темі, мікротеми виділяють за допомогою низки ключових слів, тобто, поняттєвих центрів тексту, що відрізняються додатковою інформативністю та разом зі словами повторної номінації визначають весь зміст і поняттєве сприйняття тексту. Залежно від кількості мікротем, на яких наголошує автор, промови розподіляються на монотематичні та політематичні. Політематичні промови включають дві, три або чотири мікротеми [18, с. 99]. У лінгвістиці тексту антична трихотомічна схема, яка вважається типовою при побудові промови, зазнала подальшого уточнення за рахунок диференціації

сміслових інформаційних єдностей – комунікативних блоків: вступного (ВКБ), основного (ОКБ) та заключного (ЗКБ) [19, с. 102]. ВКБ – перший важливий елемент публічної промови, який психологічно й змістовно вводить слухачів у сутність виступу й процес його сприйняття [19, с. 104]. В ЗБ можливе коротке повторення основних тез виступу, а також постановка перед аудиторією певних задач [19, с. 106–107]. Тобто, він має ретроспективну проекцію, у зв'язку з чим, у пам'яті адресата відтворюється інформація з попередніх блоків тексту політичної промови, припиняючи, таким чином, подальший проспективний розвиток синтагматичних відносин.

Доцільним видається виокремлення п'яти елементів: інтродукції, головного епізоду, проблеми, епізоду-ілюстрації, аргументативного блоку [20, с. 2]. У проведеному дослідженні ми розрізняємо три обов'язкові компоненти: інтродуктивний (ІБ), основний аргументативний (ОАБ) та заключний блоки (ЗБ). У ІБ вводиться тема промови, в основному аргументативному – визначається проблема, наводиться ілюстративний приклад та аргументи на користь актуальної проблеми, в ЗБ мовець акцентує основні ідеї промови.

Мовна діяльність людини, на думку В. І. Шаховського, зумовлена наявністю в ній певних потреб, які проявляються в інтенції [21, с. 48]. Тому умовою породження емоційного мовлення – а будь-яка публічна промова таким або іншим чином емоційна – є необхідність вплинути на емоційний стан, що змушує вибрати стратегію побудови дискурсу, обумовлює добір мовних засобів, впливає на просодичну організацію дискурсу. На основі цього Л.А. Піотровська пропонує ототожнювати емоційний стан мовця з ілюкативною метою, а необхідність певним чином змінити емоційний стан адресата – з перлюкативним завданням [22, с. 45].

Лінійність [23, с. 13–14] тексту передбачає орієнтацію реципієнта або на ретроспективну (попередню), або на проспективну інформацію; таким чином, зв'язки розподіляються на анафоричні (ретроспективні) та катафоричні (проспективні). На нашу думку, в політичних промовах мають збалансовано використовуватися обидва типи зв'язків з огляду на те, що глобальна тема виступу складається з низки локальних тем, і аудиторії для його правильного тлумачення необхідно повертатися до попередніх тем і слідкувати за прогресією розгортання глобальної теми.

Гармонійний і локальні інформаційні центри у політичній промові актуалізуються просодичним контрастом, тобто, варіюванням таких акустичних показників, як діапазон тональної зміни, паузація, локалізація піку інтенсивності, швидкість та інтервал зміни напряму руху тону. На просодичному рівні гармонійні інформаційні центри також виділяються емпатичними та довгими-підсилюючими паузами, а локальні інформаційні центри – внутрішньо-синтагменими та ситуативними паузами. Експериментальне дослідження підтвердило тенденцію до збільшення тривалості пауз у середині промови, при цьому тривалість внутрішньо-синтагмених та ситуативних пауз може варіюватися залежно від наміру мовця та його ставлення до інформації, яка міститься у блоці.

Перспективними є зіставні дослідження на матеріалі різних мов для встановлення типологічних рис політичного дискурсу та просодичного оформлення промови як його жанру.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Минкин Л.М.* Аспекты синтезированной теории / Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія. – К. : КДЛУ. – 1998. – Т. 1. – №1. – С. 20-24.
2. *Ланчуковская Н.В.* Прагматический аспект интонации в реализации иронии в англоязычном художественном тексте (экспериментально-фонетическое исследование): дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04: “Германские языки” / Надежда Владимировна Ланчуковская. – Одесса, 2002. – 213 с.
3. *Калита А.А.* Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання / А.А. Калита. – К. : Вид. центр КДЛУ, 2001. – 351 с.
4. *Захарова О.М.* Інтонаційна організація сучасного англійського мовлення / О.М. Захарова. – К. : Вид. НА СБ України, 2004. – 84 с.
5. *Арутюнова Н.Д.* Дискурс / Н. Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь. — М. : Совет. энцик., 1990. – С. 136–137.
6. *Бисималиева М.К.* О понятиях “текст” и “дискурс” / М. К. Бисималиева // Филологические науки. – 1999. – №2. – С. 78–85.
7. *Засекін С.В.* Дискурсивні маркери англомовної бесіди: когнітивно-прагматичний аспект / С. В. Засекін // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. Філологія. Педагогіка. Психологія. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2000. – Вип. 3А. – С. 184–188.
8. *Кусько К.Я.* Дискурс іноземної комунікації: концептуальні питання теорії і практики / К. Я. Кусько // Дискурс іноземномовної комунікації. – Львів: Вид-во Львівськ. нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2001. – С. 23–48.
9. *Кунцевич С.Е.* Психологические аспекты политического дискурса / С. Е. Кунцевич // Вестник Минского гос. лингвист. ун-та. Серия Филология. – 2005. – № 4 (20). – С. 37–50.
10. *Яковлева Е.В.* Просодические образы в английской речи: автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.04: “Германские языки” / Е. В. Яковлева. – М., 2002. – 46 с.
11. *Петренко А.Д.* Актуальные проблемы языковой вариативности в аспекте мировой интеграции и глобализации: [монография] / А.Д. Петренко, Д.М. Храбскова, Д.А. Петренко, Э.Ш. Исаев. – Симферополь, 2011. – 204 с.
12. *Эпштейн О.В.* Прагмалингвистические особенности менасивного речевого акта (на материале английского языка): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04: “Германские языки” / О. В. Эпштейн. – Самара, 2010. – 20 с.
13. *Лук'янець В.* Філософія дискурсу / В. Лук'янець // Вісник НАНУ. – 2002. – №12. – С. 22–28.
14. *Рыцарева А.Э.* Интернациональная лексика: сущность и сферы функционирования / А.Э. Рыцарева // Вопросы филологии и лингводидактики: Сб. науч. ст. – Волгоград : Издательство Волгоградск. гос. ун-та, 2001. – С. 84–86.
15. *Славова Л.Л.* Мовна особистість політика: когнітивно-дискурсивний аспект: [монография] / Л. Л. Славова. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – 357 с.
16. *Зарецкая Е.Н.* Теория и практика речевой коммуникации / Н. Е. Зарецкая. – М. : Дело, 2001. – 480 с.
17. *Михальская А.К.* Основы риторики. Мысль и слово / А.К. Михальская // М. : Просвещение, 1996. – 416 с.
18. *Карасик В.И.* Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград: Перемена, 2002. – 476 с.
19. *Воробьева О.П.* Текстовые категории и фактор адресата / О.П. Воробьева. – К. : Выща школа, 1993. – 200 с.
20. *Сычевская Н.С.* Структура и прагматика публичной речи (на материале англоязычного политического выступления и религиозной проповеди): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04: “Германские языки” / Н.С. Сычевская. – Минск, 2008 – 23 с.

21. Шаховский В.И. Голос эмоций в русском политическом дискурсе / В. И. Шаховский // Политический дискурс в России – 2: Материалы рабочего совещания. – М. : Диалог МГУ, 1998. – 212 с.
22. Пиотровская Л.А. Лингвистическая природа эмотивных высказываний (на материале русского и чешского языков): дис. ... док. филол. наук / Лариса Александровна Пиотровская. – СПб., 1995. – 52 с.
23. Давыдова А.Р. Тема-рематическая организация текста газетных сообщений: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04: “Германские языки” / А.Р. Давыдова. – Волгоград, 2009. – 21 с.

Walentyna Suchomlyn
Nationale Linguistische Universität Kyjiw

PERSONALPRONOMEN BEI DER WIEDERGABE DER SUBJEKTIVEN MODALITÄT

У статті розглядаються особові займенники як підклас частини мови, який є ядром семантичної основи висловлення в німецькій мові, оскільки саме цей клас займенників вказує (імпліцитно чи експліцитно) на ставлення автора повідомлення до особи чи предмету, тобто до теми висловлення.

Ключові слова: висловлення, модальність, суб'єктивна модальність, мова, мовлення, модус, диктум, особові займенники.

В статье рассматриваются личные местоимения как подкласс части речи, который составляет ядро семантической основы высказывания в немецком языке, поскольку именно этот класс местоимений передает (имплицитно или эксплицитно) отношение автора высказывания к лицу или предмету, о котором идет речь в высказывании.

Ключевые слова: высказывание, модальность, субъективная модальность, язык, речь, модус, диктум, личные местоимения.

The personal pronouns as subclass of part of speech are examined in this article, which makes the kernel of semantic basis of utterance in the German language. Exactly this class of pronouns is passed by attitude of author of utterance toward a person or object about which speech goes in an utterance.

Key words: utterance, modality, subjective modality, language, speech, modus, dictum, personal pronouns.

Die moderne Linguistik verfolgt immer weiter das Gebot von Ferdinand de Saussure, dem die Worte gehören, es sei eine historische Tatsache, dass die Rede der Sprache allemal vorausgehe. Die Linguistik betreibt auch weiterhin intensive Forschung an der Sprache und steht in den Anfängen der Redeforschung sowie betrachtet diese als selbstständiger Forschungsgegenstand [3, S. 34].

Die dialektische Einheit “Sprache – Rede” sieht eine relative Unabhängigkeit von Sprache und Rede vor, und alles, was es in der Sprache gibt, wird nur in der Rede und durch die Rede realisiert. Zugleich hat die Rede ihre eigenen Gesetze, die sich von denen in der Sprache unterscheiden, so dass die Rede zum relativ unabhängigen Phänomen wird. Es ist unzulässig die Aussage nur als eine bloße Realisierung des Satzes zu analysieren, da diese Analyse kein vollständiges Bild dieser Aussage darstellt.

Wenn man über prinzipielle Unterschiede der Rede spricht, ist es notwendig vor allem vom gründlichen Wissen des Redeproduzenten (der sprechenden Person) auszugehen. Die Tiefenbesonderheiten der Rede sind mit dem Vorhandensein des sogenannten organisierenden Kernes verbunden, worunter der Sprechende zu verstehen ist. Für diesen wesentlichen Mittelpunkt der Rede sprechen viele Arbeiten sowohl in Logik (L. Wittgenstein, D. Austin), als auch in generativer Theorie (D. Ross).